

Пріоритетні завдання психологічної служби у 2013-2014 н.р.

Зважаючи на посилення уваги щодо ролі психологічної служби у забезпеченні процесів реформування освіти, обласний центр ППСПР проводить щорічний аналіз діяльності районних, міських психологічних служб з метою отримання інформації про стан системи, динаміку, яка спостерігається у розвитку регіональних психологічних служб, наявні проблеми та нереалізовані можливості і на основі цього визначаються пріоритети, актуальні завдання подальшої діяльності.

Станом на 01.06.2013р. в закладах освіти працювало 814 фахівців психологічної служби. З них: 22 методисти з психологічної служби РМК, ММК, 4 завідувачі РЦППСПР; 558 практичних психологів, 224 соціальних педагогів. В структурі служби функціонувало 4 районних центри практичної психології та соціальної роботи: Красилівський, Ізяславський, Новоушицький, Теофіпольський.

Протягом року в розвитку служби спостерігались позитивні тенденції, що проявились у зростанні кількісних та якісних показників. Зокрема, зросла чисельність кадрового складу служби у порівнянні з минулим роком на 20 фахівців.

Аналіз кадрового забезпечення служби підтвердив тенденцію кваліфікаційного зростання спеціалістів служби. Так, за результатами атестації 45 фахівців психологічної служби підвищили свої кваліфікаційні категорії.

Важливо, що протягом останнього періоду активізувалась методична робота керівників психологічних служб районів, міст. Методистами з психологічної служби протягом 2012-2013 н.р. було забезпечено проведення для практичних психологів та соціальних педагогів 145 семінарів (навчальних семінарів, семінарів-практикумів, семінарів-тренінгів, 62 методоб'єднань, 59 інструктивно-методичних нарад. Необхідно відзначити активне поширення семінарів в Інтернет-режимі. Методисти-психологи активніше почали використовувати інші форми навчально-методичного забезпечення: інтервізійні, супервізійні, творчі, динамічні групи; організовувати проведення засідань дискусійних клубів, майстер-класів тощо. У всіх районах (містах) організовано роботу «Шкіл молодого психолога та соціального педагога». Проводились індивідуальні та групові консультації для фахівців служби. Організовувалось проведення спільних семінарів-нарад зі співробітниками відділів охорони здоров'я, ЦССДМ, ССД; засідань круглих столів з обміну досвідом роботи. Добре зарекомендували себе такі форми методичної роботи, як організація і проведення Днів практичної психології у ДНЗ, ЗНЗ, Тижнів психології, Творчих звітів практичних психологів, соціальних педагогів, які атестуються.

Водночас діяльність психологічної служби була пов'язана з низкою проблем, які необхідно буде розв'язувати у новому навчальному році:

- наявність дефіциту ставок практичних психологів у ДНЗ (228,25), ЗНЗ (34,0), позашкільних закладах (9,5); соціальних педагогів у ЗНЗ (159,0).

- У 8 районах (Білогірському, Ізяславському, Кам'янець-Подільському, Красилівському, Новоушицькому, Старокостянтинівському, Теофіпольському, Чемеровецькому) та м. Старокостянтинів у закладах освіти не введено жодної посади соціального педагога;

- відсутність або низька ефективність необхідних соціально-психологічних послуг адміністрації, педагогам, учням, батькам у сільських школах з малою наповнюваністю;

- недостатнє забезпечення фахівців робочими кабінетами (45% практичних психологів працюють у непри-

стосованих для фахової діяльності приміщеннях);

- недостатній розвиток співробітництва практичних психологів, соціальних педагогів з державними центрами, службами та іншими структурами, які опікуються проблемами дітей, з метою скоординування зусиль щодо попередження поширення негативних явищ насильства, протиправної поведінки, алкоголізму, наркоманії тощо;

- відсутність системності та результативності роботи фахівців служби з дітьми «групи ризику»;

- недостатня співпраця практичних психологів ДНЗ, позашкільних навчальних закладів зі шкільними психологами.

Турбує те, що не у всіх районах забезпечено організацію і проведення регіональних соціально-психологічних досліджень; недостатньо на районних, міських рівнях здійснюється вивчення психологічних аспектів проблематики професійної діяльності педагогів. При плануванні роботи на 2013-2014 н.р. методистам з психологічної служби необхідно врахувати ці зауваження.

Нагальними завданнями керівників районних, міських психологічних служб, над розв'язанням яких необхідно працювати у 2013-2014 н.р. (вони мають бути відображені у річному плануванні роботи) є:

1. Діяльність щодо розвитку мережі психологічної служби, розв'язання проблем кадрового забезпечення.

2. Інтеграція структурних підрозділів психологічної служби, організацій, установ, громадських об'єднань, які здійснюють свою діяльність у сфері психологічного супроводу та соціально-педагогічного патронажу освіти, в цілісну багаторівневу систему надання психологічної та соціально-педагогічної допомоги.

3. Методичне забезпечення соціально-психологічного проектування, моніторингу та експертизи умов та результатів навчальної діяльності у зв'язку переходом на новий Державний стандарт початкової та загальної середньої освіти.

4. Організація надання психологічних послуг адміністрації, педагогам, батькам, учням у сільських школах з малою наповнюваністю.

5. Здійснення моніторингу ефективності діяльності фахівців служби та забезпечення управління якістю надання соціально-психологічних послуг.

6. Методичний супровід професійного становлення та кваліфікаційного зростання практичних психологів, соціальних педагогів.

7. Організація міжвідомчої та міжсекторальної взаємодії психологічної служби з державними організаціями та службами, які опікуються проблемами дітей та підлітків.

8. Здійснення контролю за дотриманням фахівцями служби вимог нормативно-правових документів.

Акцентуємо увагу на тому, що вся діяльність фахівців психологічної служби має організовуватись у відповідності до вимог нормативно-правових документів, які регламентують її діяльність.

Одним із основних таких документів є «Положення про психологічну службу системи освіти України» (Наказ МОН України 03.05.99 № 127 (у редакції наказу МОН України від 02.07.2009 № 616)

Окрім цього, діяльність практичних психологів регламентована листом МОН «Про планування діяльності, ведення документації і звітності усіх ланок психологічної служби системи освіти України від 27.08.2000 р. №1\9-

352, а діяльність соціальних педагогів – наказом МОН України «Про планування діяльності та ведення документації соціальних педагогів, соціальних педагогів по роботі з дітьми-інвалідами системи Міністерства освіти і науки України» від 28.12.2008 р. №864 та листом МОН України від 05.03.2008р. №119-128.

Відповіді на питання, що стосуються основних функцій та завдань фахівців психологічної служби, посадових інструкцій, нормативно-правового забезпечення окремих аспектів діяльності, планування та змістовного наповнення основних напрямів роботи практичних психологів, соціальних педагогів, оформлення обов'язкової документації та звітності можна отримати з інформаційно-методичних посібників: Панок В.Г. «Психологічна служба». – Кам'янець-Подільський: ТОВ Друкарня Рута, 2012; «Науково-методичні аспекти та нормативно-правові засади організації роботи практичних психологів, соціальних педагогів закладів освіти» /укладачі Л.Пастух, Ж.Страшнюк, – Хмельницький, 2013.

Щодо планування та організації діяльності практичних психологів, ми виходимо із визначення основних завдань психологічної служби системи освіти на 2013-2014 н.р., які полягають у:

- сприянні повноцінному розвитку особистості вихованців, учнів, студентів на кожному віковому етапі, створенні умов для формування у них мотивації до самовиховання і саморозвитку;
- забезпеченні індивідуального підходу до кожного учасника навчально-виховного процесу на основі його психолого-педагогічного вивчення;
- профілактиці і корекції відхилень в інтелектуальному і психофізичному розвитку вихованців, учнів, студентів.

При цьому Міністерство наголошує на необхідності врахування пріоритетів у діяльності, які пов'язані зі специфікою типу навчального закладу.

На виконання вимог нормативних документів практичні психологи, соціальні педагоги дошкільних навчальних закладів при організації планування діяльності у 2013-14 н.р. повинні зосередити увагу на:

- соціально-психологічному забезпеченні створення умов для розвитку дитини відповідно до вікових норм та їхніх індивідуальних особливостей;
- ранньому виявленні відхилень у психофізичному розвитку дітей дошкільного віку та забезпеченні їх подальшої психолого-педагогічної підтримки;
- допомозі (сприянні) дошкільнику у вирішенні актуальних завдань його розвитку, в навчанні, вихованні, процесів адаптації, соціалізації;
- визначенні та забезпеченні психолого-педагогічних умов ефективної організації життєдіяльності дитини в умовах дитячих навчальних закладів;
- роботі з дітьми з особливими потребами та їхніми батьками, створенні сприятливого навчально-розвивального інклюзивного середовища;
- соціально-педагогічному патронажі дітей пільгових категорій (дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, дітей із багатодітних, малозабезпечених, неповних сімей).

Розпорядчі документи МОН наголошують на тому, що діяльність практичного психолога (соціального педагога) в умовах дошкільного навчального закладу повинна розглядатися виключно у співпраці з логопедом, дефектологом, вихователем, батьками.

Основний акцент у щоденній діяльності практичного психолога (соціального педагога) необхідно зробити на роботі з батьками:

- навчити батьків співвідносити новоутворення дитячого віку з віковими і психологічними нормами;

- розпізнавати емоційні прояви у дитини;
- відпрацювати стилі реагування на різні прояви і поведінку;

- сформувати у батьків відповідальне ставлення до виконання батьківських обов'язків тощо.

Практичним психологам загальноосвітніх навчальних закладів необхідно при плануванні та організації своєї діяльності враховувати вимоги нового Державного стандарту початкової загальної освіти (затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 20 квітня 2011 р. № 462), яким передбачено, що:

- психологічний супровід має бути орієнтований на оптимістичну перспективу кожного учня, надання допомоги кожному учневі у соціалізації й адаптації до соціального середовища;

- дитина має право на прояв і повноцінний розвиток свого потенціалу, не залежно від індивідуально-психологічних особливостей, інтересів та схильностей, рівня розвитку в цілому.

Найважливіше завдання діяльності працівників психологічної служби у початковій школі – збереження психологічного здоров'я дітей.

До пріоритетних напрямів практичних психологів ЗНЗ відносяться:

- вивчення рівня готовності дитини до шкільного навчання;
- адаптація до нових умов навчання (1-й, 5-й, 10-й класи);
- вивчення характерологічних особливостей учнів підліткового віку (7-8 класи);
- профілактика поширення насильства, протиправної та інших форм асоціальної поведінки в учнівському середовищі;
- психолого-педагогічна підтримка розвитку здібностей та обдаровань учнів;
- надання психологічної допомоги у вирішенні навчальних труднощів учнів (психологічне забезпечення формування позитивної навчальної мотивації, корекція розвитку пізнавальної та емоційно-вольової сфери тощо);
- підготовка до профільного навчання та професійного самовизначення;
- психологічна експертиза педагогічних інновацій;
- психолого-педагогічна підготовка учнів до ДПА та ЗНО.

В умовах закладів інтернатного типу особливої актуальності набувають питання формування позитивного мікроклімату, соціальної та інших життєвих компетентностей вихованців, уміння встановлювати і підтримувати конструктивні стосунки з іншими, підготовка до самостійного життя. Щодо роботи практичних психологів, соціальних педагогів з педагогами та вихователями шкіл-інтернатів, то вона має бути спрямована на підвищення психологічної культури; ознайомлення і впровадження оптимальних психолого-педагогічних методів впливу на поведінку учнів з урахуванням їх психофізіологічних особливостей.

Актуальними питаннями діяльності практичних психологів, соціальних педагогів закладів профтехосвіти є:

- вивчення особливостей та надання соціально-психологічної допомоги в адаптації учнів до нових умов навчання;
- соціально-психологічне забезпечення формування навичок здорового способу життя та профілактика поширення негативних явищ: тютюнопаління, алкоголізму, наркоманії;
- підвищення психологічної культури всіх учасників навчально-виховного процесу: учнів, педагогів, батьків;
- надання соціально-психологічної підтримки учням «групи ризику»;
- профілактика правопорушень, злочинності у моло-

діжному середовищі.

Практичні психологи позашкільних навчальних закладів беруть участь у здійсненні навчально-виховної роботи, спрямованої на забезпечення всебічного особистісного розвитку дітей та учнів, збереження їхнього повноцінного психічного здоров'я і реалізують такі завдання:

- сприяння адаптації дітей та учнівської молоді до умов навчання у позашкільному закладі;
- допомога адміністрації та педагогічному колективу у створенні оптимальних умов для розвитку особистості вихованців, враховуючи їхні індивідуальні інтереси, здібності, нахили, обдарування;
- виявлення рівня творчої обдарованості вихованців закладу та надання допомоги керівникам гуртків у розробленні програм індивідуальної роботи з обдарованими дітьми;
- напрацювання системного психолого-педагогічного супроводу розвитку здібностей дітей та надання підтримки обдарованій молоді;
- здійснення професійної орієнтації підлітків, допомога їм у самовизначенні та особистісному розвитку;
- профілактика поширення негативних явищ алкоголізму, наркоманії, насильства, злочинності серед учнівської молоді засобами позашкільної освіти.

Щодо діяльності соціальних педагогів, то необхідно зазначити, що вона безпосередньо пов'язана із питаннями захисту прав і свобод дитини як у межах освітніх закладів, так і поза ними.

З огляду на тенденції розвитку соціально-педагогічної теорії та практики у 2013-2014 н.р., соціальні педагоги закладів освіти мають працювати над реалізацією таких основних напрямів роботи:

– Робота з дітьми (соціальний патронаж соціально-незахищених категорій дітей; соціальний супровід дитини під час адаптації до умов навчального закладу та особливостей навчально-виховного процесу; вивчення особливостей соціального розвитку дитини/сім'ї/колективу; консультування та допомога дітям, які опинилися у складних життєвих обставинах; профілактика та подолання асоціальних проявів у поведінці дітей, негативних явищ в учнівському середовищі; формування життєвої компетентності, здорового способу життя).

– Робота з педагогічними працівниками (просвіта/консультування з актуальних питань навчально-виховного процесу, особливостей сімейного виховання, соціального розвитку дитини; соціально-педагогічний супровід функціонування дитячого/педагогічного колективу на різних етапах його існування; вивчення особливостей педагогічної діяльності).

– Робота з батьками (психологічна просвіта/консультування з питань сімейного виховання, забезпечення прав дитини відповідно до міжнародного та національного законодавства; формування батьківської відповідальності, вивчення особливостей умов сімейного виховання, мікроклімату).

Соціальні педагоги освітніх закладів зобов'язані забезпечувати як пріоритетні та обов'язкові й такі напрями діяльності:

– Соціально-психологічна допомога та підтримка сім'ї, особистості в кризових ситуаціях (здійснюється шляхом з'ясування проблеми, обговорення шляхів її вирішення, розробки плану дій, допомоги в організації виходу з проблеми, координації зусиль найближчого оточення особистості, створення груп підтримки тощо).

– Робота з обдарованими дітьми (виявлення обдарованих і талановитих дітей; індивідуальні консультації для таких дітей та їх батьків, педагогів; групова робота зі школярами щодо розвитку комунікативних навичок, креативності тощо).

– Робота з підлітками «групи ризику» (діагностика

важковиховуваності та акцентуацій характеру; розробка програми педагогічної корекції неадекватної поведінки підлітків; індивідуальна корекція емоційно-вольової сфери, допомога у подоланні психотравмуючих ситуацій; розробка конструктивних поведінкових стратегій щодо подолання труднощів; соціально-педагогічний патронаж).

– Профілактика правопорушень серед неповнолітніх (з'ясування мотивів девіантної поведінки; індивідуальні бесіди, обговорення ситуації в групі чи класному колективі; соціально-психологічна корекція; проведення консультацій з педагогами й батьками з вибору відповідних виховних заходів).

– Орієнтація учнів на здоровий спосіб життя (профілактика тютюнопаління, алкоголізму, наркоманії, ВІЛ-інфекції, СНІДу: просвітницько-профілактичні бесіди, застосування соціально-перетворювальних програм; тренінгів з розвитку навичок прийняття рішень, захисту від тиску з боку однолітків).

Особливої уваги фахівців психологічної служби потребують питання психологічного забезпечення і соціально-педагогічного супроводу інклюзивної освіти.

Практичний психолог в інклюзивному середовищі формує психологічну готовність учасників навчально-виховного процесу (учнів, батьків, учителів, представників адміністрації) до взаємодії з дитиною з особливими освітніми потребами. Психофізіологічні особливості такої дитини, рівень її розвитку, потенційні можливості щодо опанування знаннями визначаються основними індикаторами, які беруться до уваги при розробці індивідуального плану розвитку. Такий план є динамічним і відображає основні завдання стосовно розвитку дитини, її досягнення, перспективи. До виконання плану долучаються педагоги, батьки, асистенти, профільні спеціалісти. Практичний психолог своєю чергою координує діяльність, визначає напрями, коригує хід виконання плану. З іншого боку, психолог працює безпосередньо з дитиною, котра має особливості психофізичного розвитку, щодо збереження її здоров'я, пошуку та реалізації траєкторії оптимального розвитку, формування позитивної мотивації та стимулювання інтенцій до розвитку.

При здійсненні соціально-психологічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами фахівцям психологічної служби необхідно керуватися нормативними документами з питань інклюзивної освіти (листи МОН МС України: «Про організацію психологічного і соціального супроводу в умовах інклюзивного навчання» № 1/9-529 від 26.07.2012 р.; «Про визначення завдань працівників психологічної служби системи освіти в умовах інклюзивного навчання» № 1/9-1 від 02.01.2013 р.).

Акцентуємо увагу фахівців психологічної служби всіх типів освітніх закладів на тому, що зазначені вище актуальні теми мають бути включені до річних, місячних планів роботи, а також відображені у матеріалах іншої обов'язкової документації та звітності практичних психологів, соціальних педагогів.

Доцільно організовувати за цими темами роботу творчих, динамічних груп, майстер-класів, засідань круглих столів з обміну досвідом роботи; проводити регіональні соціально-психологічні дослідження.

Важливо при плануванні та організації роботи фахівців психологічної служби враховувати специфіку закладу, виявлені за результатами досліджень проблеми, вирішення яких потребують психологічного забезпечення.

Людмила ПАСТУХ,
завідувач Хмельницького ОЦППСР,
Жанна СТРАШНЮК,
методист Хмельницького ОЦППСР.